

KÖNYVISMERTETÉS

Kontra Jenő **A Magyar Honvédség** **a rendszerváltozás sodrában**

Nagyszerű elhatározás volt a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és archívum részéről, hogy egy különleges, zárt terület kutatását felvette programjai közé, amikor a Magyar Néphadsereg - Magyar Honvédség átalakulását hiteles főtisztekre bízva, kutatási feladatként kijelölte. Dr. Helgert Imre ezredes és dr. Mészáros Gyula re. ezredes készítette el, és Kelemen József tábornok úr szerkesztette a két kötetes munkát. A szerzők, dr. Helgert Imre a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián összefegyvernemi diplomát szerzett, majd a Nemzetvédelmi Egyetemen PhD fokozatot kapott, magasabb-egység parancsnok is volt. Dr. Mészáros Gyula vadászpilóta hajózó volt, később elvégezte a Zrínyi Miklós Katonai és utána a Szovjetunió Vezérkari Akadémiáját, többek között az 5. Hadsereg repülő főnöke és később a Zrínyi Akadémia tanszékvezetője volt. Mindketten a haza védelmének szentelték életüket.

A kötetek szerkesztését Kelemen József altábornagy, volt vkf. helyettes végezte. A szerzők igen tárgyilagosan, az eseményeket a hadseregen belül átélve mutatják be, beleértve a vitatott eseményeket, történéseket is.

A rendszerváltoztatásnak nagy és sokrétű irodalma van, de a hadsereggel kevesen foglalkoztak, ez a témakör alig kapott nyilvánosságot.

A vizsgált időszak kezdete az 1980-as évek közepe, amikor a hadsereg még közjogi értelemben a magyar állam erőszakszervezete volt. Az 1949. évi Alkotmány nem rendezte a fegyveres erők jogállását. A szovjet csapatok 1944. augusztus 27-től 1991. június 16-ig tartózkodtak Magyarországon. Ennek a ténynek meghatározó jelentősége volt a magyar hadsereg szovjet mintájú átalakítására, fejlesztésére és vezetésére. A szovjet fegyverrendszerekkel ellátott honvédség esetleges háborús alkalmazásának, kiképzésének megalapozására szovjet tanácsadók tartózkodtak hazánkban, akik segítettek a kiképzést, ami elsősorban a támadó hadműveleteket célozták és csak kevéssé a védelem kérdéseit. Lényeges volt egy átpolitizált tömeghadsereg kiépítése a szovjet Vörös Hadsereg szervezési és kiképzési elveinek megfelelően, burkoltan egy harmadik világháborúra történő felkészítéssel.

Az első ilyen háborús felkészülés 1949. után a Jugoszlávia elleni fegyverkezés volt, a hadsereg létszáma 1952-re elérte a 210 ezer főt. Sztálin halála, 1953 után enyhülés következett, csökkentették a hadsereg létszámát és 1955. május 14-vel betagozódunk a Varsói Szerződés politikai, katonai szervezetébe.

A szerzők részletesen leírják az 1956-os forradalom idején a hadsereg helyzetét, tevékenységét. Az első éles hadgyakorlatunk éppen a szövetséges szovjet erők ellen lett volna, ha nem demoralizálódik a felső katonai vezetés. A Magyar Néphadsereg ekkor az átszervezés állapotában is jelentős erőt képviselt, összesen 12 lövész, 5 gépesített, 3 harcokosi, 12 tüzér, 5 rohamlövég ezred, egy különleges, a 8. hadosztály, 4 honi lé. hadosztály, 2 vadászrepülő hadosztály stb.

A hadsereg tényleg szemlélte az eseményeket, kevés kivételtől eltekintve, nem avatkozott be a forradalomba.

A forradalom leverése után a tiszti és tiszthelyettesi hűségnyilatkozatot 1956-ban nem írták alá, de a hírhedt belső karhatalom megalakult, létszáma elérte a 18 ezer főt. Dicstelen tevékenységükkel elkezdődött a kemény kádári diktatúra.

A Magyar Néphadsereg újjászervezésével párhuzamosan elkezdődött a felkészülés a termonukleáris háborúra. Ez lényegében 1953-1989-ig tartott. Dr. Mészáros Gyula, aki vezérkari végzettségű és az 5. hadsereg repülőfőnöke is volt, igen szakszerűen mutatja be a Varsói Szerződés országainak, hadseregeinek támadó hadművelési céljait a Nyugat, vagyis a NATO katonai erői ellen az európai hadszíntéren. Komolyan mérlegeli a Magyar Néphadsereg esélyeit egy nyugat felé irányuló első lépcsős támadás esetében, annak várható sikertelenségét. Kiemelten fontos szakmai szemmel a honi légvédelem, a vadászrepülő erők feladata akkor, amikor frontrepülő feladatokat kaptak volna, holott nem rendelkezünk front csapásmérő légierővel. Itt kell megjegyezni, hogy 1956, a forradalom után Magyarországnak nem volt légierője, csupán vadászrepülő csapatai, később harci helikopter ezrede. Ezáltal a Magyar Néphadsereg harci értéke hiányos volt és szükségessé vált a fegyverzeti korszerűsítés az 1960-as évektől. A hadsereg összlétszáma is folytonosan növekedett, 1985 végére a békelétszám 123.880 fő, a háborús létszám 330.000 fő volt. Jelentős szárazföldi haderővel rendelkezünk.

Fontos, hogy a hadsereg valamennyi harcoló alakulata és a honi légvédelem csapatai is a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erői alárendeltségébe tartozott.

Több hazai, rejtett helyszínen, szovjet repülőtereken szovjet atomfegyvereket tároltak. (Duna-objektum, Tab, Császár, Debrecen, Kunmadaras, Kiskunlacháza, Sármellék).

Külön fejezetben foglalkozik a szerző az 1968. évi Csehszlovákia elleni intervencióval, amelynek terveit 1968 áprilisában már elkészítették a szovjet

vezérkarnál. A résztvevő 8. hadosztály a szovjet 38. hadsereg alárendeltségében volt, megfelelő légi támogatás nélkül. Jól leírja a szerző, hogy milyen, a VSZ. hadgyakorlatának álcázott előkészítés folyt a háttérben és hogy mennyire nem tájékoztatták a magyar vezetést, sőt először három magyar hadosztály részvételét akarták a szovjet parancsnokok a csoportosításon belül. A nemzetközi jog szabályait durván felrúgó és egy elvileg szövetséges (VSZ.) ország szuverenitásának súlyos sérelmére elkövetett hadgyakorlat a szomszédos Csehszlovákia szovjet katonai megszállásához vezetett és ebben az 1968. október 23-ig ott állomásoztatott magyar hadosztály is közreműködött. A Szlovákia déli vidékén elő, Trianonban elszakított testvéreink ellen is fellépett az anyaország, ami önértéküket sértette, az ottani demokratizálódási folyamatot hátráltatta és a két ország lakosságát szembeállította. Szerencsére fegyverhasználatra nem került sor.

A Magyar Néphadsereget a nemzetgazdasági építő, mezőgazdasági munkákban is felhasználták, egy általános műszaki dandárt és közlekedési dandárt hoztak létre, ahol építő katonákat dolgoztattak.

1985-1989 között mélyreható változások következtek be a Magyar Néphadseregben belül. A politikai változások felvetették azt a kérdést, hogyan viszonyul a hadsereg tisztkara, hivatásos állománya az átalakuláshoz. A hadsereg betöltötte azt a szerepét, hogy legyen stabilizáló tényező ebben a társadalmi folyamatban.

Egymást követték a honvédelmi miniszterek, akik akkor kizárólag táborno-
kok lehettek: Czinege Lajos, Oláh István, Kárpáti Ferenc. Mindhárman tagjai voltak az akkori MSzMP vezető szerveinek.

Kiemelkedő személy volt Oláh István hadseregtábornok, széles körben elismert katonai vezető. Ő kezdeményezte – szemben a szovjet szervezési struktúrával, – a zászlóalj-dandár-hadtest szervezetű szárazföldi erő kiépítését, amit utódai meg is valósítottak és a haderő nemzeti jellegű formálását.

Igen fontos és kiemelendő a régi, szovjet mintájú hadrend reformja. Ennek eredményeképpen az 5. hadsereg három hadtestből állt. Hadtestenként három gépesített lövészdandár, két harcokosi dandár, egy tüzér dandár és egyéb harc-
biztosító és logisztikai ezredek alkották a harc önálló megvívására alkalmas dandárok összességét, a hadtestet. A második hadtesthez négy gépesített lö-
vészdandár tartozott, csakúgy, mint a 3. hadtestnél. A jól felépített 5. hadsereg önálló rakéta dandárral, gépkocsizó lövészdandárral, tüzérdandárral, műszaki dandárral, harci helikopter dandárral is rendelkezett.

Az átalakítás után a 17 dandár parancsnokai már komoly katonai főiskolákon, akadémiákon diplomát szerzett főtisztek, tábornokok voltak. Ezzel átrendeződött az ötvenes évekből megszokott, kis szakmai műveltséggel rendelkező főtisztek uralma és egyre többen vettek részt a Szovjetunió vezérkari akadémiáján a vezérkari képzésben.

Az új, módosított 1989. évi Alkotmányra a hadsereg hivatásos állományának 98,8%-a felelt meg.

A honvédség önmaga átalakításával és azzal, hogy távol maradt a pártpolitikai csatározásoktól, politikamentessé vált, támogatta az országban végbevitt politikai változásokat, a társadalom fontos stabilizáló tényezője volt.

A kiadvány hosszan fejtegeti, hogy a rendszerváltozás idején a reformokat ellenző régi párt- és állami vezetők egy csekély hányada, Grósz Károly főtiszt, miniszterelnök vezetésével még a katonai diktatúra bevezetését is fontolóra vette. A honvédség vezérkari főnöke 1990-ben a Magyar Néphadsereg karhatalmi és fegyveres biztosítási feladatait megszüntette a 024/1990-es intézkedésével.

A szerzők igen részletesen tárgyalják az akkori események katonai hátterét, a pártpolitikai (MSzMP) helyzet változását és kiemelik a katonai parancsnokok józan gondolkodásának fontosságát.

A rendszerváltozást megakadályozni vágyó erők fő támasza elméletileg a Munkásőrség lehetett, amelynek esetleges meggondolatlan beavatkozásától tartani lehetett. Érdekes elolvasni a különleges állapot bevezetésével foglalkozó terv részleteit.

A Munkásőrségről külön fejezetben írtak a szerzők. Részletezik felépítését, fegyverzetét, létszámát, feladatait. 1989. október 16-án a Németh Miklós által vezetett kormány a Munkásőrség megszüntetéséről döntött. Előtte az országos munkásőrparancsnok egy felállítandó karhatalmi készenléti erőről adott ki parancsot, pl. Budapesten 17 századdal jelentős erő lett volna egy esetleges munkásőr puccs esetén. Mindezzel szemben a Magyar Néphadseregnek a fővárosba irányítható nagy erői hatékonyan fel tudtak volna lépni minden ilyen törvénytelen akcióval szemben. A Munkásőrség 1989 folyamán már alacsony hadrafoghatósággal, részben felbomló állapotban volt.

A Munkásőrség felszámolásában, lefegyverzésének lebonyolításában a Néphadsereg rendkívül jól szervezeten, példamutató fegyvellemmel egy éles bevetést hajtott végre. Több, mint 500 objektumot kellett megszállni, hatalmas fegyver mennyiséget lefoglalni; 52.736 főt kellett lefegyverezni. Ezt 135 egység hajtotta végre, 34.100 katonával. A jelentős mennyiségű munkásőr fegyverzet – és anyag jórészt korszerűtlen volt, így a hadsereg nem tartott rá igényt.

A pártállam fennállása alatt mindvégig hiányzott a fegyveres erőknek a jogállamokra jellemző civil ellenőrzése. A Néphadsereg felett az ellenőrzést az MSzMP.KB. gyakorolta 1989. októberéig. A honvédelmi miniszterek egy személyben látták el az államigazgatási irányítási és a katonai, parancsnoki funkciókat.

A Néphadsereg megnevezés 1990. március 15-től Magyar Honvédségre módosult és döntő szervezeti változásokat hajtottak végre. A Németh-kormány lépésről-lépésre előkészítette a haderő csökkentését, a demokratikus és polgári

irányítás megteremtését, a pártirányítás megszüntetését. Megalakították a Magyar Honvédség Parancsnokságát és külön választották a Honvédelmi Minisztériumot. Küldöttség tanulmányozta két független állam – Ausztria és Finnország – katonai vezetésének szervezetét. Az új katonai legfelsőbb szervezet a MH. Parancsnoksága a béketervezéstől, a felkészítéstől a háborús alkalmazás megteremtéséig – beleértve az anyagi-technikai ellátást, - teljesen átfogta a katonai erő alkalmazásával kapcsolatos területeket.

Haderőreformként mutatták be a védelmi doktrína követelményeiből adódó folytonos átszervezéseket, ami elkezdődött a Varsói Szerződés 1987. évi legfelső szintű ülésével, ahol a politikai enyhülésnek megfelelően elfogadták az új védelmi doktrínát, vagyis felhagytak a támadó jellegű háborús alkalmazás hangsúlyozásával, a fenyegetésekkel.

A Magyar Néphadsereg csapatainak első hadászati lépcsője a Dunántúlon állomásozott, nagy tömegű támadó fegyverrel, viszonylag korszerűen ellátva. 1990 novemberében aláírták az európai hagyományos fegyveres erők csökkentéséről szóló megállapodást, amelynek részleteit a Mellékletben lehet olvasni.

Megkezdődtek – a később több lépcsőben végrehajtott – haderőcsökkentések, létszámleépítések.

A könyv részletesen ismerteti ezek pénzügyi hátterét, a nemzetgazdaság rossz állapotát és a felelőtlen, reformok sorozatát, ami a hadsereg személyi állományában, a fegyverzetben súlyos károkat okozott, hosszú éveken át.

A Honvédség mindvégig távol tartotta magát a belpolitikai, pártpolitikai küzdelmektől, a katonák segítették a demokratikus átmenetet.

A Néphadsereg/Honvédség főbb technikai eszközeit táblázatosan mutatja be az írás az 1980-as évek második felében. Meg kell jegyezni, hogy az adott kor követelményeihez a szomszédos keleti és nyugati országok hadseregeinek technikai fejlettségéhez hasonlítva, a magyar hadsereg felszerelése és csapatainak kiképzése, hadrafoghatósága korszerűnek volt mondható, sőt elérte a II. Világháború utáni évtizedekben a legfejlettebb színvonalat. Nagyon érdekes áttekintést ad egy táblázat a főbb haditechnikai rendszerek és fegyverek 1986-os árszínvonaláról. Pl. egy igen korszerű (1986.) T-72 típusú harckocsi beszerzési értéke 11.800 tonna kenyér árának felelt meg az akkori áron. Jól érzékelhető az is, hogy egy fegyverrendszeren belül hogyan növekedett az egyre korszerűbb újabb fegyverzet ára. (Pl. SZU-22M3 repülőgép)

Külön érdekes fejezet szól a katonai elhárítás átalakításáról a rendszerváltozás során. Ilyen áttekintés még korábban nem látott napvilágot, erről a témáról.

Az 1990. évi X. törvény a megalakuló biztonsági szervezeteket a Belügyminisztérium helyett a miniszterelnök alá rendelte. Létrejött a Katonai Felderítő és Katonai Biztonsági Hivatal. Érdekes, olvasmányos a leírás a felderítés a

hírszerzés rövid történetéről, az I. Világháborútól, a II. Világháború végéig és azután.

A VKF-2 Csoportfőnökség sokévi tevékenysége a Varsói Szerződést kiszolgálva, stabilan működött. Egy 1990. februári minisztertanácsi határozatban egyesítették a titkosszolgálatokat, tehát folytonos átalakítások történtek 1995-ig, majd egy teljesebb körű, jól kidolgozott törvény intézkedett a Katonai felderítés tárgyában (1995. évi CXXV.trv.). Az EU- és NATO-csatlakozás újabb átalakítást eredményezett a katonai biztonsági szolgálatnál, megalakult a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, ami magában egyesíti a felderítő és az elhárító tevékenységet.

A könyv X. fejezete a rendszerváltozás egyik nagy figyelmet keltő eseményéről is ír, az ún. taxis-blokádról, katonai szemmel. Véleményeket lehet olvasni vezető politikusoktól az SzDSz által a háttérből szervezett törvénytelen megmozdulásról és az államfőnek az Alkotmánybíróság által is helytelenített beavatkozásáról, vagyis a Magyar Honvédségnek a rend helyreállításában felvetődött beavatkozásának megtiltásával kapcsolatban.

Roppant érdekes olvasmány az akkori napok, a feszült helyzet részletes leírása, a honvédségi erők esetleges alkalmazhatóságának dilemmája, és egy, – akár részleges katonai rendteremtés – lehetséges következményeinek elemzése. A szerző levonja a taxisblokáddal kapcsolatos következtetéseket – az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatos állásfoglalását figyelembe véve, – miszerint az államfői beavatkozás megakadályozta a katonák bevonását a konfliktusba. A honvédelmi törvény egyértelműen rögzíti, hogy a honvédséget annak parancsnoka (nem a köztársasági elnök) vezeti, részletesen meghatározott joghatás, - és felelősségi körrel. Akkor ezt a tényt a politikai vezetés nem tudta értelmezni és elfogadni. Nagyon érdekesek a közölt eredeti dokumentumok másolatai, főleg a honvédség erőinek felhasználásáról szóló Kormányhatározat (1990. okt. 26.)

A XI. fejezet a Varsói Szerződés megszüntetésével foglalkozik – magyar szemmel. Érdemes elolvasni a Szerződés rövid történetét 1955-ös alapításától, és a magyar kormány 1956. októberi forradalom idején bejelentett kilépési szándékáról. Nagy Imrét idézve: „*A Varsói Szerződés nem más, mint a szovjet katonai doktrína ráerőszakolása a résztvevő országokra, –... .. igazi értelme tehát az, hogy az egyes országokban elhelyezett csapatok segítségével olyan politikai, gazdasági és katonai helyzetet biztosítson, amely legjobban megfelel a szovjet hatalmi, katonai törekvéseknek.*”

Az 1990. évi választások után az új kormány kifejezte akarátát a szerződésből való kilépésre. Az események felgyorsulásának motorja Magyarország kormánya volt.

Nagyon érdekes – a mai közép-európai politikai együttműködéshez hasonlóan – a magyar-lengyel-cseh-szlovák kormány egyeztetett, összehangolt tevékenysége 1990-ben is, ami a szerződés felszámolását célozta. Végül 1991. március 31-vel megszűnt a Varsói Szerződés szervezete, annak minden katonai, politikai tevékenysége. A mellékelt dokumentumok másolatai között legérdekesebb: Jegyzőkönyv a Varsói Szerződés katonai szerveinek felszámolásáról, amit aláírt valamennyi tagállam külügy- és honvédelmi minisztere.

A fenti témával szorosan összefüggő fejezet a Szovjet Fegyveres Erők hazánkban ideiglenesen állomásozó csapatainak kivonásáról. Több, mint 46 év után történt ezen csapatok kivonása. A kivonás előtt, 1989-ben egy páncélos hadosztály, egy páncélos gárdahadosztály, és két gépesített lövész hadosztály és egyéb alakulatok, valamint a 36. Légi Hadsereg tartózkodott hazánkban. Nukleáris fegyverek, rakéta- és repülő támaszpontokon is voltak szovjet kézben az ország különböző pontjain, nagy titokban, amelyek nem tartoztak a Déli Hadseregcsoporthoz. Az itt állomásozó szovjet alakulatoknak nem annyira a mennyisége, mint inkább a minősége volt jelentős ütőerő (első lépcsős csapatok), korszerű haditechnikai eszközökkel ellátva. Érdekes momentum, hogy a csapatok kivonására – Romániához hasonlóan Hruscsov pártfőtitkár tett javaslatot először, 1958-ban, amit Kádárék hallani sem akartak a forradalom után. (Romániából ki is vonták őket 1958 nyarán).

1989 őszén elszállították hazánkból a szovjet atomfegyvereket és megkezdődtek a részleges csapatkivonások: 11.300 katona, 470 harcocs, 200 löveg stb.

A teljes kivonásról szóló szerződést 1990. március 10-én írták alá, és véghatáridőnek 1991. júniust jelölték meg. A maradék 49.700 katona, 860 harcocs, 1500 pc. harcjármű, 152 repülőgép, 117 helikopter, nagy mennyiségű jármű, lőszer képezte a kivonandó tételeket. A hatalmas méretű szállítás pontos végrehajtása után Magyarország visszanyerte szuverenitását 1991 júniusában. Nagy vitát, nehéz tárgyalásokat követelt az utólagos pénzügyi elszámolás a felek között. Roppant érdekes olvasmányokat tartalmaz a XII. fejezethez csatolt irodalomjegyzék.

Egyúttal felvetődött a kérdés, hogy a visszanyert szuverenitás megtartása, a semlegesség, vagy a nyugati katonai tömbhöz igazodás lesz-e Magyarország számára a követendő külpolitikai út? Egyúttal hasonló dilemma foglalkoztatta a mai V4-tagországok vezetőit is az akkori politikai átalakítások idején. Hatalmas változást követelt – sokéves fejlődéssel – a hadsereg átalakítása, átfegyverzésének elhúzódó feladata, a kiképzés reformja, maga a katonai doktrína, az állam és a hadsereg viszonya, a katonák megbecsülése és az egyéni sorskérdések, a létszámcsökkentések, a jól képzett tisztek hiányzó megbecsülése, sokszor feleslegessé válása. A legnagyobb érték az átalakítások évtizedében a Magyar

Honvédség távolmaradása a politikától, ami a magyar katona intelligenciáját és a parancsnokok helyes hozzáállását bizonyítja.

A teljes kép bemutatásához hozzátartozik a szerzők szerint a Katonai Táborig Lelkészi Szolgálat újjászervezésének leírása is. Kiindulási alap az újjászervezéshez a katonai szolgálatot teljesítők szabad vallásgyakorlása volt, a lelki gondozás és a hazaszeretetre való nevelés. Hatalmas története van a régi idők-től fogva a tábori lelkésznek.

A második világháború után a nagy ideológiai változás egyik fő célja volt az egyház és a társadalom szétválasztása.

Áttekintést kapunk az állam, az egyház és a hadsereg 1945. előtti kapcsolatáról. Szent István király a frank király birodalmának szerkezetét tekintette mintának és a király gondoskodott a katonai lelképászorokról. Később, több esetben maguk a főpapok vezettek csapatokat a csatákba.

A két világháború közötti, jól működő lelkészi szolgálatot 1951-ben felszámolták. Az állami szinten meghirdetett ateizmus lett a kereszténység helyett az iránymutató ideológia, a valláspótlék. Valamennyi felekezet, de főleg a katolikus egyház elleni kíméletlen harc folyt a „reakciós erők” ellen. A vallásszabadság akkor sem létezett, ha azt formailag az Alkotmányban biztosították is. Az egyházak ellenőrzését az Állami Egyházügyi Hivatal végezte.

Az 1970-es években egyre többen tagadták meg a katonai szolgálatot mind a sorkötelesek, mind a tartalékos állományból és később bevezették a fegyver nélküli szolgálatot. A törvény és a joggyakorlat az 1980-as évek közepéig a szolgálat-megtagadást politikai szembenállásként tartotta számon, és börtönnel büntette. A Püspöki Kar 1986. évi nyilatkozata rendezte a feszült helyzetet, elismerte a katonai szolgálat kötelező jellegét.

A civil szervezetek követelték a szabad vallásgyakorlást a Magyar Néphadseregben belül is, ezért 1987-ben megalakult a Katonai Lelkészi Hivatal, ám a sokszor szerepelt lelkiismereti ok, vagyis a fegyveres szolgálat megtagadása nem volt konkrétan meghatározva és ezért vita tárgyát képezte.

A laktanyákon belüli vallásgyakorlás lehetőségét egészen a rendszerváltozásig nem sikerült tisztázni, egészen 1990. őszig, amikor az egyházak és a HM között konkrét párbeszéd indult meg. Végül 1994-ben megadatott a Katonai Lelkészi Szolgálat létrejöttével a háború előtti tábori lelkészi rendszer jogfolytonosságának helyreállítása. A Szolgálatban három, azonos jogállású szolgálati ág jött létre, a katolikus, protestáns, zsidó. Sok-sok jogi vita után és 1994-ben a kormányváltás utáni akadályoztatással, de tisztázódott a tábori lelkészi tevékenység a hadseregben, jó személyi feltételekkel, katonai keretek között működik a rendszer és 1999. óta, a NATO-tagságunk óta megfelel a Magyarországi Katonai Ordináriátus Szabályzatban rögzítetteknek. A sokak által felvetett

kérdés, hogy nincs-e ellentmondás a katonának a haza védelmére tett esküje és az isteni törvények (ne ölj!) parancsa között, - nyugodtan lehet válaszolni, hogy nincs, mert a haza védelme parancs, ha egy hadsereg nem védi a hazáját, akkor nem azon az úton jár, amire rendelve van, és nem teljesíti keresztény és európai kötelességét.

A tábori lelkészek együtt vannak a missziós kiküldetésben is a honvédekkel, a szolgálat nehézségeiben bátorítják a helyállásban a katonákat.

Az utolsó, XIV. fejezetben a szerző áttekinti a megváltozott biztonsági környezetben a hadsereg szerepét, küldetését. Enyhült a nemzetközi feszültség a 80-as évek végére, 1990-ben aláírták az európai hagyományos fegyverzet csökkentéséről alkotott CFE-egyezményt. A maximálisan fegyverben tartható fő fegyverzet Magyarországon a következő lehet; 835 harckocsi, 1700 páncélozott harcjármű, 180 harcászati repülőgép, 108 harci helikopter. A tüzérség ereje is túlméretezett volt, hasonlóan a többi fegyvernemhez a 80-as évek elején. Ekkor érte el a Magyar Néphadsereg a háború utáni legmodernebb fegyverekkel történt felszerelésének csúcspontját és ütőképesebb modern, jól szervezett hadsereg volt.

A Varsói Szerződés 1991. évi felszámolása és a szovjet hadosztályok kivonása után hazánk egy semleges erőterben volt a szomszédos országokkal együtt. Magyarországnak és szomszédjainak ekkor történelmi lehetősége lett volna saját külpolitika és katonapolitika folytatására, és választani kellett a semlegesség és egy ismételt elkötelezettség között. A semlegesség akkor geostratégiai lehetőség lett volna, Kelet-Közép Európa államaival karöltve, egyeztetett katonapolitikai, stratégiai elvek szerint, egy „Köztes Európa” létrehozásával Oroszország és a NATO között. Így nem képezhetett volna az ütköző zónát ez a néhány, azóta NATO-tag ország és nem képezné ma sem a szemben álló fegyveres erők stratégiai előrevonásának és szétbontkozásának területét. Ez a semlegesség csak vágyálom maradt, a délszláv háború, az USA NATO-terjeszkedése lett a meghatározó. 1991. március 15-től a Magyar Néphadseregből Magyar Honvédség lett.

Új korszak kezdődött a Magyar Honvédség életében 1990 tavaszán, és az több lépésben folytatódott. Az új kormány – némi bizalmatlansággal – kezdett neki a haderő átalakításnak, immár civil honvédelmi miniszterrel a HM élén, amiben segítette őt Lőrincz Kálmán altbgy., Borsits László altbgy. és sok becsületes főtitest, tábornok. Fő cél volt a nemzet érdekeinek képviselője, a hadsereg demokratizálása, a politika és a hadsereg szétválasztása. A hadsereg iránti bizalmat a délszláv háború félelme, a honvédség helyállása hozta meg. Nem Göncz Árpád főparancsnok útmutatása miatt lett demokratikus, nemzetéhez hű a hadsereg, hanem a személyi (hivatásos) állomány többségének hazafias gondolkodása, hozzáállása, az állami vezetés honvédelmi politikája határozta meg az átalakulást.

Meghatározó volt az 1990. évi XXI. sz. honvédelmi törvény és az 1993. évi CX. törvény. Az Alkotmány is segítette a folyamatokat, a hadsereg pártirányítása megszűnt. Létrejött a Honvédelmi Tanács, de a köztársasági elnök, mint főparancsnok, a fegyveres erők egyikének sem szolgálati előljárója.

Az átalakítás első szakasza 1989. dec. 1-től 1991. dec. 31-ig tartott. Új védelmi doktrínát és jelentős létszámcökkentést határoztak el 1991. dec. 21-ig. A tervezett békelétszám 90.000 fő, háborús létszám 270.000 fő volt a terv szerint. A szárazföldi hadsereg három hadtestből és hadsereg közvetlenekből állt, a légvédelem egy hadtestbe szervezve működött.

Am az ország rossz gazdasági, pénzügyi helyzetében a költségvetésből egyre kevesebb jutott a haderőre.

Ezzel elkezdődött, – a még a 80-as évek közepén erős, jól felszerelt – hadsereg folyamatos leépítése, gyengítése. A rendszerből kivonták a csapásmérő rakéták 50%-át, a tábori tüzér- és páncéltörő tüzérség eszközeinek 40%-át, a harckocsik 43%-át és a páncélozott harcjárművek 14%-át, és 1991-ben a hadrendből kivonták a SCUD-B és a FROG-7 rakétarendszert. Megszűnt hét öszszefegyvernemi dandár, 22 harckocsi zászlóalj. A légvédelmi és repülőcsapatok – nem lévén még légierő, – állományából a helikopterek 19%-át, a vadászrepülőök 40%-át, a honi légvédelmi rakétakomplexumok 20%-át. Az ország védelme erősen legyengült a délszláv háború küszöbén. A csapatok feltöltöttsége, készenléti rendszere is megváltozott. A diszlokáció az egész ország területének védelmével arányosan megváltozott.

Át kellett dolgozni a Varsói Szerződésből immár független hadászati – hadműveleti terveket rövid idő alatt és konkrét háborús tervezést igényelt a déli határszakaszok védelme. A „körkörös védelem” tervezését sokan bírálták, – a liberális ellenzék, az SzDSz, – katonai ismeretek hiányában.

Rendkívül érdekes a hadsereg fenntartásának, fejlesztésének pénzügyi, költségvetési háttere. Ellentét van folyamatosan az átalakulás éveiben a pénzügyi lehetőségek és védelmi feladatok megvalósíthatósága között. Érdekes megjegyzés például, hogy Magyarország nem vette igénybe az amerikai és európai segélyprogramokat, mint pl. Lengyelország, Románia. Mindenképpen csökkent – pénzhiány miatt – a csapatok kiképzési színvonala, a működőképesség fenntartása és a fiatal tisztikar megtartása. De ki tudna elszámolni a drága fegyverzet felszámolásával?

A működőképesség fenntartása közelítette a kritikus szintet a leírás szerint.

Az 1994. évi kormányváltás után egyre inkább a NATO-csatlakozás elérése került előtérbe és ezzel elkezdődött a klasszikus haderőstruktúráról, a modul rendszerű NATO-részfeladatokra történő alkalmazásra való átállás. Több, mint tíz évig ez volt a meghatározó feladata a Magyar Honvédségnek, ami az

ország önálló védelmét elhanyagoló katonapolitika volt, nagyon szűkös katonai költségvetéssel.

A fejezet végén Lőrincz Kálmán vezérezredes összefoglaló értékelését, lesújtó véleményét idézi dr. Mészáros Gyula, a szerző. Ebben a Magyar Honvédség első parancsnoka leírja: *„hogyan senki sem mérte fel, mekkora a társadalom tűrőképessége, bizalomvesztése, úgy azt sem, milyen mértékben kopott el másfél évtized alatt a haderő további reform-befogadóképessége. A professzionális katonai értékeket előszeretettel nélkülöző és hitelében egyre jobban kiüresedő reformok hatásaként, – az értékvesztés állapotában – jellemzővé válik a meggyőződés nélküli alkalmazkodás kényszere, nehezen alakulhat ki és fejlődhet a szervezeti kultúra, a tisztikar elengedhetetlenül szükséges erkölcsi értékrendje, megújulása, testületi szelleme.”*

A politikának tudomásul kell vennie, hogy mindaddig, amíg a népek, nemzetek békés eszközökkel nem képesek érvényesíteni saját érdekeiket és másokkal szemben azokat megvédeni, addig háborúkkal a jövőben is számolni kell.

„Egy hazánk elleni agresszióknak lehet, ma csekély a valószínűsége, de beláthatatlan lenne a következménye.” (Lőrincz Kálmán)

A könyv két kötete az 1990-es évek eseményeivel lezárul, mint az címe is rögzíti: a rendszerváltás sodrában tárgyalja a Magyar Néphadsereg/Magyar Honvédség átalakulási folyamatát. A szerzők hazafias lelkesedéssel írták le a sokszor negatív, hadsereg-ellenes, a hadseregtől idegenkedő politikai döntések között vergődő honvédségi folyamatokat, és a 90-es évek végére elgyengített, pénzügyileg ellehetetlenített hadsereg helyzetét, a tisztikar kitartását és a felső vezetés helytállását. Jól érzékeltetik a határainkon túli országok labilis politikai állapotát, bár nem vállalkoznak a szomszédos államok fegyveres erőivel történő összehasonlításra. Mégis érzékelhető országunk védelmének folyamatos gyengítése, az állandó reformok hangoztatása és a katonai állomány kiszolgáltatása, a fegyverzet túlzott csökkentése, ami később is folytatódott az ország-védelem felelőtlen gyengítésével. Elgondolkodtató, hogy mennyire szükségessé vált a Magyar Honvédség tényleges fejlesztése, a katonai felső képzés minőségi átalakítása és a teljesen hiányzó fegyverzet beszerzésével (harckocsik, tüzérség, forgószárnyasok stb. -) egy ütőképes hadsereg kialakítása, ami most kezdődik.

A könyv elolvasása hozzásegíti az olvasókat a jelenlegi katonai fejlesztések megértéséhez, ahhoz, hogy hazánkat érő esetleges támadás kivédésére önálló erővel is kell rendelkezni a feszültségekkel bővelkedő európai helyzetben, és végre legyen Magyarországnak a térségben meghatározó hadereje a legkorszerűbb hagyományos fegyverekkel felszerelve, jól kiképezve.

A könyv csatolt mellékletei eddig nem közismert adatokat, táblázatokat tartalmaznak. Például kiemelve az 1990. évi áttekintés a Magyar Néphadsereg főbb

haditechnikai eszközeinek mennyiségi és korszerűségi állapotáról, a 2000. évig végrehajtható kivonási tervről, a létszámadatokról, a szervezeti rendszerről. Ez már történelmi helyzetismertetés.

Minden fejezetet végén igen gazdag irodalomjegyzék áll, mert a szerzők rendkívül nagy irodalmi kutatómunkát végeztek, sok forrásmunkából idéznek.

Fontos függelék a katonai fogalmak, szakkifejezések magyarázata, ami az olvasót eligazítja, ha nem jártas a katonai világban vagy nem volt katona.

A két szerző, Helgert Imre és Mészáros Gyula életrajza hitelesíti a leírtakat, mert ők végigjárták a hadsereg minden szintjén katonai pályájuk lépcsőfokait, magas képzettségük, parancsnoki beosztásuk, vezetői gyakorlatuk áttekintést és pontos, hiteles ismereteket adott a katonaság helyzetéről, a nehéz átalakítási folyamatokról. Mészáros Gyula repülő ezredes a szovjet vezérkari akadémiát is elvégezte, ami az akkori korszak legmagasabb képzését adta és nemzetközileg is a legelismertebb ilyen felsőfokú intézet volt.

A könyv egyedülálló vállalkozás a magyar katonai átalakulás, a Magyar Honvédség kialakításának, rögzös útjának ismertetésére, eddig még soha nem tárgyalt, korábban titkos adatok, összefüggések bemutatására. Izgalmas, magas színvonalú, hiteles olvasmány minden érdeklődő számára.

Felhasznált irodalom

Helgert I. - Mészáros Gy. (2017): *A magyar honvédség a rendszerváltás sodrában I-II.* Lakitek: Antológia Kiadó